

Open Pastoraat Gorinchem – 27 augustus 2017

Als ik 'God' zeg

Toespraak Franck Ploum

1.

Spreeken over God is een hachelijk zaak. Vaak hebben we het idee dat 'god' eenduidig is en dat bij gebruik van het woord voor iedereen helder is wat er bedoeld wordt. Binnen en buiten kerken is God echter alles behalve een helder begrip. Wat bedoelen we, wanneer we over 'god' spreken? De God van 'god bless America', de god van Boko Haram dat met terreur een Islamitische Staat wil stichten, de god van het leger van de Heer dat moorden en verkrachtend door Afrika trekt, de god van IS die hoofden laat afhakken en duizenden de dood in jaagt, de god van het schietgebedje die helpt bij examens, de god van de Money Church die bidden om meer winst voor hun bedrijven, de god van de armen die schreeuwen om brood en eten, de god van de radicale imam uit Ripoll, de god van de institutionele kerken: god almachtige Vader, heerser over het heelal, alziend oog dat mij volgt, rechter die zal oordelen over mijn doen en laten. Een god hoog op de troon overziend mijn zonden en rechtsprekend over de wereld? Wat bedoelen we wanneer we over 'god' spreken?

Behalve een veelheid aan beelden waarvan mensen vinden of vermoeden dat ze iets met een god van doen hebben, zijn er ook allerlei materiële dingen die we zo belangrijk vinden dat ze een goddelijke status krijgen. We hebben allemaal ons eigen gouden kalf: de auto, de telefoon, de Vrije Markt. En wat te denken van een veelheid aan denkbeelden over hoe dingen in het leven en in deze wereld moeten gaan, die zo in ons collectieve brein zitten dat ze onveranderlijk en door god gegeven lijken te zijn.

Volgens van Dale, is God een opperwezen, een bovenmenselijk, machtig en aanbiddeijk wezen. En als je dit beeld gaat hanteren om in het steeds terugkerend onderzoek 'God in Nederland' te gaan vragen aan mensen of ze nog in god geloven weet je wat de uitkomst is. Immers: wie kan er nog geloven in een God die alle touwtjes in handen heeft, de wereld en het leven van mensen tot in detail bestuurt en in en door wie alles is voorbestemd? Wie wil nog geloven in een God zo ver weg dat er sprake is van onbereikbaarheid? Maar staat het verdwijnen van het opperwezen gelijk aan het afscheid van God?

2.

Wat bedoelen we wanneer we over 'god' spreken? Voordat we die vraag kunnen beantwoorden moet er eerst iets anders gebeuren. Van de Nederlands-Duitse theoloog Ton Veerkamp heb ik geleerd dat het de taak van de theologie is om in elke situatie en tijd opnieuw te ontdekken wat er als 'god' functioneert en vervolgens is het haar taak de goden te identificeren, ze zichtbaar te maken en te ontmantelen.

Wat functioneert er in onze tijd als god: de VrijeMarkt? De blanke man boven de zwarte? De nieuwste iPhone of auto? Mijn individueel geluk? Mijn recht op vrije meningsuiting ten koste van anderen? De man boven de vrouw? Allah tegenover Adonai? Mijn god groter dan die van jou? Er is veel dat als 'god' wordt beleefd en verkocht.

De vraag is dan of alles wat zojuist genoemd wel 'god' willen noemen, een goddelijke status willen geven, als god willen vereren en beleven? En tegelijk leeft er in ons, anders zat u hier niet, een behoefte om woorden, beelden, symbolen te vinden die verbeelden wat onuitspreekbaar is: het bestaan van God.

Want als al het genoemde het niet is, of niet meer is, wat is het dan wel? Door levenservaring, levensvragen en het leven zelf is ons eigen beeld zo veranderd, is het voor de meesten van ons ook onmogelijk geworden om het kerkelijk institutionele beeld van de rotsvaste almacht overeind te houden. Maar wat dan wel. En als we daar antwoord op moeten geven dan komen we vaak niet verder dan stamelende woorden als liefde, licht, kracht, bron, alles in allen. Maar weet u dan dit helemaal niets nieuws is? Veel van de woorden die nu door ons stamelend verbonden worden met God hebben oude, vaak zelfs Bijbelse, wortels. Wanneer in de Schrift Gods aanwezigheid wordt beschreven is er sprake van Vuur dat opvlamt, Licht dat doorbreekt, Stem die wordt gehoord. Deze oude en rijke beelden geven ruimte aan de ervaring van mensen en laten ruimte aan God.

3.

God is dood, klonk het na Auschwitz. En na 1945 kwamen er nog zoveel genociden en massamoorden bij, tot op vandaag. Het was niet de eerste keer dat God werd doodverklaard, Nietzsche deed het eind 19e eeuw al. Voor hem was het bestaan van God niet langer houdbaar tegen het licht van alle nieuwe ontdekkingen en wetenschap. Hij sprak over God als opperwezen, als almachtige, alles besturende. Over de afgedaalde, erbarmende God van de bijbel werd niet gesproken. De almachtige is dood verklaard, maar van en over de almachtig-onmachtige, de

tastbaar nabije, zijn sinds die tijd vele getuigenissen opgetekend, ook in de kampen, de gaskamers en bij de massagraven. Het opblazende Vuur van gerechtigheid, het Licht dat de weg wijst naar vrede en de Stem die oproept om te gaan en lief te hebben, recht te doen en solidair te zijn, tot op vandaag worden ze gezien, gehoord, ervaren.

De God van de Schriften is niet de God uit een woordenboek of van de grote dogmatische formules. Alles wat een Godheid niet is, is de God van de Schriften: Ik daal af. Ik hoor het huilen. Ik zie het lijden. Ik kom nabij in een Mens. Ik ga mee door de diepte. Ik trek met jou mee. Noem mij geen God der goden, noem mij Ik Ben die Ik Ben, noem mij Ik zal zijn die Ik ben, noem mij Ik zal er zijn. De God van de Bijbel is alles wat een God niet is: menselijk nabij, aanraakbaar, liefdevol, tochtgenoot, corrigerend ja, maar nimmer zonder compassie.

Wie moet ik zeggen dat mij gestuurd heeft?, vraagt Mozes. Geef me een naam, een teken, een bewijs. 'Ik Ben die ik ben, Ik zal er Zijn, Ik zal er Zijn voor jou' (Exodus). Geen God van bewijsstukken maar van vertrouwen. Je vertrouwen is je redding, zegt Jezus na menig ontmoeting. Vertrouwen, dat is het kenmerk van de menselijke ervaring zoals in de Schrift beschreven. Abraham en Sara, de profeten, de psalmisten, hoe zwaar het ook was, ze bleven vertrouwen dat het waar was: Ik Zal er Zijn. En hun vertrouwen werd niet beschaamd, hoewel vaak langs andere wegen dan gedacht.

God is niet voor het karretje te spannen van de menselijke wil, steeds weer anders, elk ogenblik nieuw, maar wel betrouwbaar. Ik Ben die Ik Ben, een godsnaam aan alle namen voorbij, open voor elke menselijke ervaring, zonder te kunnen claimen dat die ervaring het enig ware beeld van God weerspiegelt.

4

Geloven in de God van de Schriften is geloven in de God van de verliezers. Bevrijden zal ik die verdrukt zijn. Afgedaald ben ik om te bevrijden. Gehoord heb ik het huilen van de kinderen. Geen offers, maar daden van gerechtigheid wil ik zien. Mensen in de verdrukking mogen rekenen op Gods aanwezigheid en solidariteit. Over die God gaat het wanneer we hier samen komen en hier zeggen, bidden, zingen. Tot die God richten we ons als we straks zingen" Onze Vader...

Vader? Ja dat is en blijft een worsteling. Teksten ontstaan in patriarchale structuren zijn doorspekt van mannelijke beelden. God in de mannelijke vorm, hoe graag je er ook vanaf wilt, het zit in je geheugen gegrift en op de momenten dat het er op aankomt zijn het die beelden die boven komen. In nood bidden we eerder een 'Onze Vader', dan dat we zelf naar woorden gaan zoeken om ons tot God te richten. Ingeprente beelden hebben dus een functie, maar niet als ze een gesloten systeem worden, zonder ruimte voor iets anders. Niet als ze exclusief worden, waarheidsgehalte krijgen tegenover al dat andere dat dan niet waar zou kunnen of mogen zijn.

Toch wil het woord 'vader' niet in de eerste plaats mannelijkheid uitdrukken. Het oorspronkelijke Aramese woord 'abba' oftewel 'Avinou' in het Hebreeuws, gaat meer over relatie. Het is een liefkozing, een kind dat zegt: "ik vind jou lief pappie" of "jij bent een lieve mammie". De vertaling Vader is in die zin veel te afstandelijk, maar duidelijk is dat het niet over de mannelijkheid van God gaat, maar over de verhouding van Jezus tot God, van onszelf tot God, van de bidder tot God: een liefdevolle en familiale band 'overvloeiend van vriendschap en trouw'. Juist daarom kan ook alles gezegd worden, kan er geworsteld worden, zonder angst alleen gelaten te worden.

In de psalmen komt dat vertrouwen het sterkst naar voren. Daar wordt god stijfgevloekt en geprezen in een adem. Een God zo nabij dat de psalmist uiteindelijk kan zeggen: *Jij doorgrond mij, jij peilt mijn hart, jij kent mijn gaan en staan* (psalm 139).

5.

We hebben behoefte aan woorden, beelden, symbolen die verbeelden wat onuitspreekbaar is: het bestaan van God. Soms, in tijden van nood, worden onuitroeibare beelden geactiveerd, maar veel vaker zijn we op zoek naar de juiste woorden. Los van alle beelden, woorden en symbolen, is het van belang dat je met elkaar afspreekt wat het uitgangspunt van denken is. Het lijkt me voor de hand liggen dat binnen de context van het Open Pastoraat, de afdalende god van de bijbel, die alles is wat in onze wereld niet met het beeld van een god verbonden wordt.

En ook hier is altijd weer de uitdaging om dat wat je met elkaar afspreekt niet te laten verstenen, maar laat functioneren als een ruimte van denken en beleven.

Zeg amen - Dat het zo moge zijn